

**UTVÄRDERING
AV
STIFTELSEN JÄMTLANDS LÄNS FORSKNINGSRÅD**

Lennart Andersson
Professor
Karlstads universitet

Olof Wärneryd
Professor
Lunds universitet

September 2000

princip. Störst frihet fick området turism, där man verkar ha accepterat att medlen ospecificerat utan sakkunniggranskning gick in i den allmänna verksamheten vid institutionen för turismvetenskap vid högskolan.

Ofördröjligt och offensivt

Vi har fått uppfattningen att rådet, nu i efterhand, kan bedömas ha kommit i gång utan några dröjsmål. Antalet möten under de första åren och beslutsprotokollen visar på med vilka ambitioner rådet önskade driva sin verksamhet. Genom denna uppläggning av verksamheten försökte rådet att ta initiativ för att offensivt bidra till forskningen vid högskolan. Rådet har uppenbart arbetat effektivt och målmedvetet. Trots detta finns det skäl att närmare granska den roll rådet spelat vis å vis högskolan och dess fortsatta forskningsverksamhet och om rådet lyckats uppfylla den ändamålsparagraf som man så starkt fokuserade på redan vid det inledande mötet 1992.

PROFILOMRÅDET TURISM

Etablerat och självklart

Vid sitt andra sammanträde, den 18 november 1992, beslöt rådet att på grundval av de då inlämnade ansökningarna utse fyra profilområden. Ett av dessa blev turism. Rådet gav vidare högskolan i uppdrag att under ledning av Bengt Sahlberg vidareutveckla profilområdet. Sedan 1990 hade han innehått en adjungerad professor på tjugo procent på högskolan finansierad av Turistrådet. För att förstärka Sahlbergs adj professor upp till femtio procent tilldelades högskolan 200 tkr.

Turismvetenskap var således redan ett prioriterat tema vid högskolan och Institutionen för turismvetenskap hade etablerats den 1 juli 1992 som den första i sitt slag i Skandinavien. Det goda rykte turismutbildningen i Östersund hade, gick tillbaka till 1984 och sammanhänge med rekryteringen av såväl goda lärarkrafter som redan utbildade studenter med ekonomisk bakgrund. De studerande skulle bibringas mer specifika kunskaper inom turismens och turismforskningens skilda moment.

Under våren 1992 hade en ganska utförlig promemoria "Angående forskning för långsiktig kompetensutveckling" (920612) sammanställts undertecknad av dåvarande rektor Alf Gunnmo och adj prof Bengt Sahlberg. Detta var sannolikt det första mer genomarbetade programförslaget i landet med syftet att förstärka forskningsfältet "Besöksnäringen". Högskolan i Östersund ansågs i denna PM vara en självklar kandidat för en fortsatt satsning med hänsyn till de insatser som sedan tidigare var gjorda.

Promemorian insändes till olika forskningsråd dock utan resultat. Den kom också att ställas till utbildningsdepartementet i samband med utskiftningen av löntagarfondernas tillgångar. Motiveringen löd att det inom den snabbt växande besöksnäringen uppkommit ett ökande behov av forskning och att det blev allt mer angeläget att säkerställa FoU-insatser både långsiktiga och som bas för grundutbildningen. Ett förslag på en stiftelse med ett kapital på hundra miljoner kronor presenterades. Ansökan rönt dock ingen framgång men sannolikt kom den att i ett senare läge ändå få betydelse för turismforskningen som helhet i landet och efter hand också i Östersund.

När tanken på en forskningsstiftelse i Jämtlands län började ta form våren och sommaren 1992 formulerades en policy för att främja forskningsverksamheten inom turism. Ett mer utförligt forskningsprogram kom senare att utarbetas vid Institutionen för turismvetenskap

och inlämnades till forskningsrådet i februari 1993. Sahlberg fick tillika med övriga profilområdesansvariga presentera programmet för rådet den 24 februari 1993.

Programmet måste betecknas som mycket ambitiöst med uttalade långsiktiga mål i syfte att göra Institutionen för turismvetenskap till en ledande forskningsinstitution i norra Europa. Vidare önskade man att engagera den bästa kompetensen inom området både som forskare och i nätverk. Man ville etablera en kvalificerad infrastruktur och inrikta verksamheten på internationellt slagkraftiga projekt. Det ansågs väsentligt att söka samverkan med utländska universitet slagförläggat med Trondheim samt att öka samarbetet med Sundsvall/Härnösand. Det var också önskvärt att förbättra samarbetet inom högskolan i Östersund samt att arbeta för en integrering av forskning och utbildning vid den egna institutionen. Ett World Tourism University var vad som förespeglade initiativtagarna – inte minst den ansvarige forskningsledaren. En viktig fjäder i hatten var också att institutionen blev enda svenska medlemmen i World Tourism Organization, ett medlemskap som senare övertogs av ETOUR.

Målen operationaliserades med förslag på tjänster, i några fall med namngivna personer. Önskvärda att få knutna till institutionen som gästprofessorer, adjungerade professorer eller att förmås att ingå i nätverk. Inte mindre än tio planerade forskningsprojekt presenterades.

Till rådets möte hade ansökningar på sammanlagt tio mkr inkommit med inriktning på turism. Styrelsen beslöt att avsätta en ram om fem mkr för detta profilområde. Samtidigt utsågs Gunnar Johansson att ansvara för beredningen av ansökningar inom turismforskningens vida fält.

Till rådets möte den 22 juni 1993 i Trondheim hade en utförligare ansökan inkommit från Institutionen för turismvetenskap (930525). I denna ansökan angavs hur de avsatta rammedlen skulle användas till gästprofessorer och till s k kontaktprofessorer under det första arbetsåret, 1993 – 94. För kommande treårsperiod åskades medel för två adjungerade professorer och fem doktorander/projektanställda samt till fyra särskilda projekt. Ansökan slutade på 4,83 mkr. Rådet beslöt vid mötet att 1,7 mkr skulle avsättas ur ramen.

Samma höst inlämnade institutionen en ny ansökan men nu avseende reservationsanslag för efterföljande år. Medlen skulle användas för ytterligare planerade forskningsinsatser inom profilområdet (930921). Denna ansökan var mycket summarisk och kom också att bordläggas vid rådets möte den 5 oktober 1993.

I ansökan fastslogs att forskningsprogrammet från februari samma år hade förverkligats snabbare än förväntat. Tillsättningen av de tjänster som man beslutat om hade gått enligt ritningarna, av fem gästprofessorer var fyra tillträdde och fem s k kontaktprofessorer hade utökats till sex. Som skäl till den långt utdragna hanteringen av de adjungerade professorerna angav en av de intervjuade att Umeå universitet försenat handläggningen. Av tio planerade doktorandjänster hade sex tillsatts och innehavarna påbörjat studierna. För de övriga pågick beredningsarbetet. Två internationella forskningskonferenser inom turism hade arrangerats av institutionen i Östersund. Massmedialt hade uppmärksamheten vida överstigit förväntningarna. Den snabba utvecklingen och det stora intresset krävde ytterligare medel och ur ramen åskades nu 4,34 mkr.

Ansökans motivering lød: "Ett sådant anslag skapar förutsättningar för att planera en mer långsiktig verksamhet och ta till vara det i dagsläget mycket uttalade intresset för forskningsinsatser inom det turismvetenskapliga området. I arbetet med att utveckla

Östersund till ett internationellt ledande 'Center of Excellence' inom turismforskning utgör dessa delar väsentliga byggstenar". Att man begärde ca en miljon utöver vad ramen tillät berodde enligt uppgift på att ledamöter i rådets styrelse gärna såg att turismforskningen utvecklades till Östersunds flaggskepp nummer ett.

Vid rådets nästpåföljande möte den 2 december 1993 redovisade Bengt Sahlberg för läget beträffande turismvetenskap. Ett nätverk med tio professorer varav fyra gästprofessorer var engagerade, sex doktorander höll på med sina forskningsprojekt och ytterligare sex – en ökning med två i förhållande till ursprungsansökan – arbetade med sina projektplaner. Rådet besöt att godkänna Sahlbergs rapport.

I verksamhetsberättelsen för 1993 uttryckte rådet tillfredsställelse med att de gjorda satsningarna redan under det första året gett positiva effekter. Främst avsågs profilområdena Folkhälsa och Turism som hunnit etablera nätverk med enskilda forskare och forskarmiljöer både inom och utom landet.

Det dröjde dock nästan ett helt år innan Institutionen för turismvetenskap beviljades ytterligare 2.5 mkr ur ramen. Under denna tid hade Sahlberg och institutionen andra uppdrag med medel bl a direkt från länsstyrelsen till konferensverksamhet, ett engagemang som upptog åtskillig tid men som också ledde till viktiga erfarenheter för flera av de projektanställda.

Av ramen på fem mkr återstod nu 800 tkr och vid rådets möte den 1 juni 1995 beslutades att utbetalning skulle ske till Institutionen för turismforskning. Som underlag fanns dels en ansökan om utbetalning av de återstående medlen undertecknad av Lars Nyberg och Bengt Sahlberg, dels en verksamhetsberättelse för institutionen de tre första åren, 1992 – 1995 (950528).

Forskningsprogrammet hade nu fått en inriktning mot "uthållig turism". Uthålligheten skulle främst beröra tre områden: ekonomi, kultur och miljö. Oberoende av disciplinriktning skulle dessa tre områden hanteras utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv.

Förhållandena i april 1995 måste sägas ha varit gynnsamma för institutionens verksamhet om man betraktar listan över gästande forskare med fem namngivna och erkända personer representerande olika ämnesområden. Några av dem hade för avsikt att tillbringa ända upp till ett läsår i Östersund, medan för de övriga det inte går att fastställa under vilken tid de vistats vid institutionen. Enligt uppgift besökte samtliga kontaktprofessorer/handledare Östersund för att ge seminarier och delta i handledning av de doktorander som var knutna till respektive moderinstitution.

De utländska forskarnas intressen anges men vad som blev resultatet av deras vistelse framgår inte helt av handlingarna. Två adjungerade professorer var på väg att knytas till projektet och ytterligare tre – fyra var på gång. Utfallet blev till slut att en adjungerad professor, Björn Fjaestad, tillsattes efter en handläggningstid på nästan tre år. Fjaestad med sin långa och mycket välmeriterade erfarenhet från bl a redaktörskapet för Forskning och Framsteg måste anses ha varit särskild väl skickad att kartlägga och analysera hur forskningsresultat kan kommuniceras med omvärldens olika intressenter.

Nya ämnes- och tjänstebenanämningar hade också tillfogats med den tydliga ambitionen att anlägga ett så brett perspektiv på turismforskning som möjligt och för att visa att flertalet av

de natur- och samhällsvetenskapliga disciplinerna berördes. Därutöver hade arbetet påbörjats att inrätta professurer i första hand i företags- och nationalekonomi. Sex doktorandprojekt presenterades med namngivna personer och med angiven tillhörighet till moderinstitution. Flera olika discipliner representerades och vid moderinstitutionerna stod mycket väl etablerade forskare som handledare. Ett projekt hade anknytning till Norges tekniska högskola i Trondheim. Ytterligare projekt var på gång. Även andra externa medel hade tillförts institutionen, oftast dock för kortare engagemang. Såväl verksamhetsberättelserna som intervjuerna visar på att forskningsledaren och övriga vid institutionen involverades som uppdragstagare eller som ledamöter i en mångfald olika kortare eller längre projekt.

Sålunda redovisas ett antal s k utvecklingsprojekt som till exempel ett seminarium om "History and Tourism" från november 1994 (Report 1996:1, Department of Tourism Studies). I juni 1995 anordnades den första världskonferensen med temat "Security and Risks in Travel and Tourism" (Report 1995:2). En tredje konferens ägde rum i juli 1997 och då i regi av ETOUR kring temat "The Impact of Mega Events" (Report V 1999:3, European Tourism Research Institute). Slående i samtliga dessa publikationer är det helt dominerande inslaget av internationellt kända forskare inom turismområdet. Institutionens egna forskare deltar inte med presentationer eller uppsatser förrän under den tredje konferensen 1997. Däremot svarar Sahlberg, Nyberg m fl för redigering av rapporterna.

Institutionens publiceringsverksamhet under de gångna tre åren, 1993 – 95, är till stor del kopplad till konferenser men det finns också artiklar publicerade i antologier och i mer populära tidskrifter. Både de seniora forskarna och ett par doktorander representeras på listan. Eftersom en ambition var att göra sig kända deltog såväl ledningen som doktoranderna flitigt i internationella och nationella konferenser och då oftast för att presentera sin forskning. Antalet artiklar publicerade i internationella tidskrifter är dock få. Däremot ingår flera av turismforskarna med artiklar i antologier utgivna av internationella förlag. Sahlberg själv utgav hösten 1998 en populärvetenskaplig skrift i vilken han samlar sin forskning avseende destinationsutveckling i tid och rum (Kungar, katastrofer & kryddor. Om en världsomspännande industri – turismen. Etour 1998:1).

Målet för den kommande treårsperioden angavs vid denna tidpunkt, april 1995, vara att å ena sidan konsolidera verksamheten och förstärka kompetensbasen ytterligare och å den andra att successivt öka kunskapskommunikationen genom egna artiklar och avhandlingar. Ett olympiskt nätverk i syfte att skapa ett virtuellt forskningsinstitut lanserades också. Detta var ytterligare ett inslag i den rika flora av idéer som framför allt kännetecknade forskningsledarens tankevärld.

Vid mötet den 1 juni 1995 informerade Kari Marklund om en ansökan benämnd Turismprojektet som var inlämnad till EU. Skulle medel beviljas kunde de komma att uppgå till 30 mkr/år i fem år. Efter detta möte nämns inte turism i rådets protokoll!

Självklar profil med given framgång?

Att turism skulle väljas som profilområde därom rådde ingen som helst tvekan i rådet. Både i de skriftliga handlingarna och i våra intervjuer knöts stora förhoppningar till detta område som bedömdes kunna växa ut till ett erkänt forskningsområde med potentialen att sätta Östersund på världskartan som turismforskningens "Mecca". Företrädaren vid högskolans institution för turismvetenskap, Bengt Sahlberg, bidrog inte minst till att förstärka denna bild genom skicklig men också väl underbyggd marknadsföring. När Sahlberg erhöll en adjungerad professur vid högskolan medförde han otvivelaktigt både många nya

forskningsuppgifter och externa medel som gav ett kraftfullt lyft för turismforskningen. Inte minst viktigt var att de nätverk Sahlberg hunnit skaffa sig under bl a tiden i Turistrådet nu blev tillgängliga i högskolans satsning.

De olika frågor man ville forska om låg väl till i tiden och byggde till viss del på vad turistbranschens skilda organisationer hade på sina agendor och som ansågs vara intressanta att få mer kunskap om. Eftersom forskning om turism – alternativt användes emellanåt besöksnäringen - är mångvetenskaplig till sin karaktär och därför svår att entydigt definiera, kan ursprungsprogrammet synas alltför brett, opreciserat och användaranpassat. Ambitionen att strama upp programmet för att bli erkända inom forskarvärlden ledde till kontakter med etablerade forskare både inom turismforskningen och gentemot angränsande berörda vetenskapliga discipliner. Att döma av den första redovisningen i september 1993 blev gensvaret från de kontaktade personerna mycket stort.

Den strategi som antogs 1993 måste anses till stora delar ha varit lyckosam. Nätverken var etablerade och nära relationer till forskarsamhället genom såväl gästprofessorer som s k kontaktprofessorer hade upprättats. Vidare hade rekryteringen av doktorander fått en bra start, även om problemen att få dessa att bli antagna vid en "moderinstitution" både tog tid och vållade åtskilliga bekymmer. Målet att sätta Östersund på turismforskningens karta hade fullföljts genom två stora konferenser med främst internationellt mycket erkända forskare som deltagare. Och massmedialt kunde turismforskningen inte ha fått större uppmärksamhet. Så allt var väl frid och fröjd!

Hade inte den "stabila" plattform för forskningsverksamheten som fastslogs i det ursprungliga dokumentet 1992 blivit verklighet? Att mycket hade skett under de första åren därom tycks råda enighet i de synpunkter vi erhållit från skilda håll. Samtidigt står nu efteråt ganska klart att de drivande personerna bakom programmet hade underskattat den tid det både tar och som det måste få ta emellanåt för att rekrytera önskvärda personer, rekrytera doktorander, tillsätta tjänster m m.

Avsaknad av forskning i mer vetenskaplig bemärkelse och bristande kvalitet i den publicerade produktionen har framförts som kritik mot turismprofilen. Detta stämmer när det gäller en del av rapporterna. "Papers" presenterade på konferenser kan ofta ge ett dagsländeintryck om de inte sätts in i och fullföljs inom ramen för ett avhandlingsarbete. Att så få slutfört sina forskarstudier speglar kanske mer villkoren för att bedriva heltidsforskning i en visserligen ambitiös men föga forskningsmässig miljö än brist på förmåga och intresse. Ett starkare engagemang och en stramare handledning från forskningsledarens sida hade kunnat förbättra situationen för doktoranderna.

Här illustreras kanske också det som brukar benämnas en kritisk massa d v s att det krävs ett visst antal medlemmar i en grupp för att miljön skall kunna generera och utveckla en god kvalitet i forskningen. Ambitionen att knyta utomstående forskare till miljön bedömdes därvid utgöra ett tänkbart om än inte likvärdigt alternativ. Efteråt kan väl konstateras att denna satsning inte gav det önskvärda resultatet, åtminstone inte ännu.

Publikationerna efter de av institutionen anordnade konferenserna håller i de flesta fall god kvalitet och redovisar intressanta både teoretiska tankegångar och empiriska resultat. Mötet med den internationella forskarvärlden bör förhoppningsvis ha varit mycket stimulerande för den lokala miljön i Östersund och kan man lyckas med att upprätthålla dessa kontakter är Mithögskolan bara att gratulera.

Det är lätt att forskningsledaren som egentligen var ende senior och forskarutbildad får bära hela ansvaret för att den vetenskapliga nivån kan ifrågasättas. Samtidigt är det viktigt att balansera detta ansvar mot de andra krav på insatser som erfordrades. För att en organisation skall fungera krävs oftast åtskillig administration. Inte minst tar skrivning av ansökningar och avrapportering mycken tid. Egen forskning får stå tillbaka vilket är en inte ovanlig form av klagan bland akademiker.

Vi är i mångt och mycket imponerade av all det som kom att sättas i gång under de första åren. Kanske problemet var att alltför mycket startade samtidigt och att det blev allt svårare för de ledande personerna på institutionen att hålla en klar linje. Frestelsen att inrymma allt som utmanade blev med tiden något övermäktigt och ledde till ifrågasatt kvalitet på det som producerades. De utsattes också hela tiden för nya utmaningar från omvärlden och de fick också utstå en hel del kritik från forskarsamhället inte minst från kollegor inom den egna högskolan.

I en intern rapport (Utvärdering av Temagruppen turism vid Mithögskolan november 1996) som vi tagit del av framförs ganska mild kritik mot forskningsledarens sätt att driva turismforskningen i sin helhet. Där anses projektet ha varit mycket lyckosamt. Kritiken gäller bristande engagemang för att bedriva internationellt högklassig forskning och att inte i tillräcklig utsträckning stödja doktoranderna i deras forskarutbildning. Till viss del är kritiken berättigad mätt i de kriterier som gäller i gängse granskningar av ren vetenskaplig verksamhet. I föreliggande fall rådde dock delvis andra förhållanden. Turismforskningen var dels överhuvud dåligt representerad vid svenska universitet och högskolor, dels ansedd som alltför opportunistisk och föga forskningsmässig. I forskningsråden riktade i många fall disciplinföreträdare hård kritik mot turismforskarnas ansökningar. Avslagen var ofta legio. En mer heltäckande och kanske också mer rättvis bedömning av profilområdet Turism måste därför göras mot bakgrund av den valda strategin för att bygga upp Institutionens för turismvetenskap forskning och utbildning.

Att prestera god humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning tar tid, ett förhållande forskare inom andra fakulteter ofta bortser ifrån eller ignorerar. Det går heller inte att bortse från att ledarnas personliga egenskaper kan variera. Frågan om vilken forskarkaraktär som bäst skulle ha gynnat profilområdet under uppbyggnadsskedet kan alltid ställas; den mer inåtriktade forskaren väl etablerad i forskarsamhället eller en dynamisk person med förmåga att entusiasmera medarbetarna och upprätthålla förtroendeingivande och innovationsrika kontakter med olika utomstående intressenter. Den senare personligheten är nog att föredra i inledningsskedet men en kombination av de två karaktärerna hade sannolikt gynnat turismforskningen mest. I viss mån ersatte gäst- och kontaktprofessorer den etablerade forskarens roll men som nämns ovan framstår vid denna tid miljön inom turismforskningen som något för "tunn". Man kan heller inte bortse ifrån att det är svårt för nya forskningsområden att konkurrera om medlen i nationella forskningsråd framför allt om ambitionen är att skapa en form av helhetsbilder som måste överskrida gränser mellan olika discipliner och fakulteter.

Bristande erfarenhet kan skönjas i sättet att arbeta vilket också framgår av innehållet i ansökningar och verksamhetsberättelser. Opportunismen lyser igenom vid val av de senast "gångbara" begreppen. Som exempel kan nämnas uthållig turism och tvärvetenskap, båda mycket svåra att definiera och konkretisera. De både goda och av många understödda

ambitionerna från början och av vilka mycket blev verklighet tycks ha minskat mot slutet av perioden.

Slutsatsen är emellertid att medlen från Stiftelsen Jämtlands läns forskningsråd kom i rätt tid för att turismforskningen skulle både "lyftas" och få en uppmärksamhet med bäring på framtida satsningar. Alla vi intervjuat har också uttryckt som sin bestämda uppfattning att de medel som Stiftelsen successivt beviljade profilområdet Turism haft en avgörande betydelse för att EU-medlen tillkom och kom att förläggas till Östersund. Att en professur med inriktning på turismforskning tillkommit under år 2000 vid Mithögskolan/Östersund skall också till viss del tillgodoräknas rådets satsning även om den draghjälp Etour lämnar betyder mest.

PROFILOMRÅDET FOLKHÄLSA

Omfattning och inriktning

Profilområdet Folkhälsa fanns med redan från starten av forskningsrådet. Den som ansvarade för området från början var landstingsöverläkaren, numera distriktsläkaren, Kaj Norrby. Han var tillika landstingets representant i rådets styrelse. För den fortsatta utvecklingen av området Folkhälsa kom emellertid Eva Ståldahl som då var byråchef på Karolinska institutet att spela en avgörande roll. Hon hade verkat på utbildningsdepartementet som handläggare av frågor om vårdutbildning och hade stor erfarenhet av forskningsadministration särskilt inom vårdområdet. Ståldahl upprätthöll också ett stort kontaktnät i den nationella forskningsvärlden och arbetade för att anknyta, bl a med hjälp av sina kontakter på Karolinska institutet, verksamheten inom profilområdet till den nationella forskningen. Hon ansåg att rådet skulle använda det förfaringssätt, när det gäller att ta in och sakkunniggranska ansökningar, som tillämpades i de nationella forskningsråden.

Ståldahl åtog sig, såvitt vi förstått, uppdraget av det skälet att hon personligen var engagerad i att finna vägar att utveckla vård- och hälsoforskning. Hon utsågs också av styrelsen till ansvarig för beredning av ansökningar inom profilområdet. Det framgår av rådets protokoll att området Folkhälsa genom de båda nämnda personerna snabbt arbetade fram forskningsprogram som accepterades av rådets styrelse. Området Folkhälsa blev väl tillgodosett av rådet, trots att det uppenbarligen var så att områdena turism och teknik var de områden som prioriterades och av rådets majoritet uppfattades som de viktigaste.

Rådet anslog på ett av sina första sammanträden (februari 1993) en ram på 5 mkr för forskning inom profilområdet Folkhälsa. Huvuddelen av medlen kom att satsas på delområdet Socialförsäkring och Rehabilitering. Till projekt inom delområdet Livsstil - livskvalitet - hälsa fördelades 1,5 mkr. Vårdhögskolan fick ett allmänt stimulansbidrag på 400 tkr. Relativt sent under rådets verksamhet gjordes en satsning på 1,55 mkr på ett svenskt-norskt projekt om hälsan och livskvalitet bland kvinnor i Jämtlands län. Vi kommer nedan att behandla de fyra delområdena var för sig.

Livsstil - livskvalitet - hälsa

Efter ansökningsförfarande och sakkunniggranskning fördelades 1,5 mkr under år 1994 till projekt inom rubricerat delområde. Medlen fördelades på forskare knutna till högskolan och läkare/forskare vid landstingets vårdenheter. Sammanlagt fördelades medel till 11 projekt. Den genomsnittliga summan per projekt blev således liten (ca 140 tkr). Störst summa fick forskning om socialförsäkring och rehabilitering (340 tkr). Till detta projekt fördelades senare ytterligare medel. (Se särskilt avsnitt nedan.)